

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказом державної установи
«Український інститут розвитку
освіти»
№ 162-аг від 22.11.2024 року

Інструктивно-методичні рекомендації
щодо здійснення експертизи та надання грифів навчальній літературі
(підручникам, навчальним, навчально-практичним посібникам,
навчально-методичним посібникам) та навчальним програмам

Інструктивно-методичні рекомендації розроблені для видавництв, авторів (авторських колективів) та експертів із метою ознайомлення із процедурою здійснення експертизи та надання грифів навчальній літературі, зокрема навчальним програмам, підручникам та навчальним, навчально-практичним, навчально-методичним посібникам (далі – посібник).

Експертизу навчальної літератури здійснюють для визначення якості її змістового наповнення з подальшим використанням в освітньому процесі закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, закладів дошкільної, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти тощо.

Механізм здійснення експертизи, надання навчальній літературі та навчальним програмам грифів *«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»* та *«Схвалено для використання в освітньому процесі»* визначено Порядком здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 05 червня 2023 року № 675, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17 липня 2023 року за № 1203/40259 (далі – Порядок).

Відповідно до пункту 7 розділу I Порядку гриф *«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»* надається таким об'єктам грифування:

- програмам у сфері дошкільної освіти;
- навчальним програмам у сфері повної загальної середньої освіти, що можуть бути рекомендовані для використання в освітньому процесі як модельні відповідно до законодавства;
- електронним підручникам та підручникам.

Водночас гриф *«Схвалено для використання в освітньому процесі»* надається таким об'єктам грифування:

програмам з психолого-педагогічної та корекційно-розвиткової роботи;

навчальним програмам у сфері повної загальної середньої освіти, розробленим не на основі модельних навчальних програм;

навчальним програмам із позашкільної освіти;

посібникам, визначеним Порядком.

Здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам організовує державна установа «Український інститут розвитку освіти» (далі – УІРО) згідно з наказом Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) від 13.05.2024 № 667 «Про організацію роботи щодо здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам».

I. Нормативно-правова база

Здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам регламентовано такими нормативно-правовими документами:

1. Закон України «Про освіту» (ст. 64, 75).
2. Закон України «Про дошкільну освіту» (ст. 1, 16).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (пункт 2 ст. 54, підпункт 5 пункту 3 розділу X).
4. Закон України «Про позашкільну освіту» (ст.1, 15).
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення підручниками та посібниками здобувачів повної загальної середньої освіти і педагогічних працівників» від 23.01.2019 № 41.
6. Наказ МОН України «Про затвердження Порядку конкурсного відбору підручників (крім електронних) та посібників для здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників» від 21.09.2021 № 1001.
7. Наказ МОН України «Про затвердження Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам» від 17.07.2023 № 675.
8. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про електронний підручник» від 02.05.2018 № 440.
9. Наказ МОН України «Про затвердження Вимог до інтерактивного електронного додатка до підручника» від 19.04.2024 № 548.
10. Наказ МОН України «Про організацію роботи щодо здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам» від 13.05.2024 № 667.
11. Наказ МОН України «Про утворення предметних (галузевих) експертних комісій та експертних груп» від 20.11.2024 № 1336.

12. Національний стандарт України ДСТУ 3017-2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять».

II. Перелік документів, які подають видавництва, автори / авторські колективи для здійснення експертизи та отримання грифа

1. Для отримання грифа автор (автори), видавець (виробник, постачальник) або інші фізичні та юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які мають виключні права на використання об'єкта грифування (далі – **заявник**), звертаються до УІРО з листом-клопотанням шляхом заповнення **форми**. За даними, зазначеними у формі, буде надіслано на вказану заявником адресу електронної пошти автоматично згенерований файл *листа-клопотання* та за потреби *проект договору про надання послуг*, які заявник у разі відсутності зауважень повинен роздрукувати й підписати. Оригінали документів заявник надсилає на адресу:

державна установа «Український інститут розвитку освіти»,
вул. Митрополита Василя Липківського, 36, каб. 113, 03035, м. Київ

або м. Київ, Нова Пошта, відділення № 55, адреса: вул. Дениса Монастирського, 3, отримувач Сацункевич Сергій Володимирович, номер телефону +380672318214.

У формі для створення листа-клопотання заявник указує таку інформацію: повна назва та вид об'єкта грифування, автор(и) (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), місце роботи, посада, науковий ступінь (за наявності), вчене звання (за наявності), тип закладу освіти, для якого призначено об'єкт грифування, інформація щодо наявності виключних прав на використання об'єкта грифування, контактний телефон та електронна скринька заявника.

2. До листа-клопотання додають такі документи:

1) для **об'єктів грифування – електронні підручники, електронні навчальні посібники:**

два примірники на цифрових носіях або відповідне посилання (у разі його розміщення на вебсайті, вебплатформі, хмарному середовищі тощо) з повним доступом до нього не менше двох осіб;

методичні рекомендації щодо використання об'єкта грифування в освітньому процесі;

інструкцію з інсталяції та/або настанову для користувача;

договір про надання послуг із проведення експертизи у двох примірниках, підписаних заявником;

інші документи за бажанням заявника (рецензії, акт експертної оцінки матеріальних носіїв інформації стосовно того, що матеріальні носії не містять (або містять) інформацію з обмеженим доступом (зокрема

персональні дані), копія Свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір тощо);

2) **для об'єктів грифування – підручники, навчальні, навчально-методичні посібники, навчально-методичні посібники та навчальні програми (зокрема для об'єктів грифування, що видаються перекладені мовами корінних народів і національних меншин, друкуються збільшеним або рельєфно-крапковим шрифтом):**

електронну версію (копію, аналог) рукопису авторського / видавничого оригіналу або оригінал-макету об'єкта грифування українською мовою, а також, у відповідних випадках, іноземними мовами, мовами корінних народів та національних меншин, на електронному носії чи надіслану на електронну скриньку УІРО – expertise@uied.org.ua. Візуальні матеріали (ескізи ілюстрацій, малюнків, схем, фото або опис зображувального ряду тощо) мають бути розміщені на сторінках із відповідними текстами;

договір про надання послуг з проведення експертизи у двох примірниках, підписаних заявником (крім таких об'єктів грифування, як програми у сфері дошкільної освіти, програми з психолого-педагогічної та корекційно-розвиткової роботи, навчальні програми у сфері повної загальної середньої освіти (підпункти 1–5 пункту 5 розділу I Порядку);

інші документи за бажанням заявника (рецензії, редакційний висновок, копія Свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір тощо), оформлені належним чином з підписами та реквізитами.

III. Процедура здійснення експертизи навчальної літератури

Здійснення експертизи об'єктів грифування та ухвалення рішень щодо рекомендацій їх використання в освітньому процесі забезпечує експертна комісія та експертна група.

Експертна комісія (далі – Комісія) – це колегіальний орган, що здійснює проведення експертизи об'єктів грифування та ухвалення рішень щодо рекомендацій для використання їх в освітньому процесі, створюється наказом МОН, що оприлюднюється на офіційному вебсайті МОН та вебсайті УІРО.

Експертну групу створюють із числа провідних фахівців у сфері освіти і науки для здійснення експертизи в установленому законодавством порядку.

Експерт – фізична особа, яка проводить експертизу на засадах прозорості, добросовісності, фаховості та незалежності.

Експерт несе персональну відповідальність за добросовісність та якість експертних висновків у порядку, встановленому законодавством та угодами, укладеними з ним установою, відповідальною за організацію

роботи щодо здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, – УІРО.

До повноважень Комісії належить:

проведення експертизи;
розгляд експертних висновків щодо можливості використання об'єкта грифування в освітньому процесі;
ухвалення рішення щодо надання грифа «Схвалено для використання в освітньому процесі», скорочення або продовження строку дії грифа;
ухвалення рішення стосовно подання до МОН пропозицій щодо надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» тощо;
підготовка пропозицій щодо вдосконалення процедури проведення експертизи.

Засадничими принципами діяльності Комісії є верховенство права, законність, обґрунтованість, відкритість, прозорість, об'єктивність, неупередженість ухвалення рішень, академічна доброчесність та інші, визначені чинним законодавством.

Кожен член Комісії, експертної групи та відповідальний секретар зобов'язані не допускати конфлікту інтересів.

У разі наявності конфлікту інтересів член Комісії, експертної групи та відповідальний секретар зобов'язані завчасно письмово повідомити про це голову Комісії і пояснити суть конфлікту інтересів перед початком засідання або проведення експертизи шляхом надсилання листа за допомогою засобів електронного зв'язку.

Організаційні засади та форми роботи Комісії:

Організація роботи Комісії здійснюється головою Комісії та відповідальним секретарем.

Основною формою роботи Комісії є засідання, яке може проводитися очно, дистанційно та в змішаному форматі, коли частина членів Комісії беруть участь дистанційно.

Засідання в дистанційному та змішаному форматі проводять із використанням цифрових технологій. Такі засідання підлягають відеофіксації, яку веде відповідальний секретар, з подальшим зберіганням відеозапису засідання не менш ніж п'ять років. Відеозапис є невіддільним складником протоколу засідання Комісії.

Засідання Комісії вважається правочинним, якщо на ньому присутні **більше половини** її членів.

Засідання проводять у міру надходження об'єктів грифування або виникнення питань, розгляд яких потребує ухвалення рішення.

Під час засідання Комісії відповідальний секретар веде *протокол*, у якому зазначає список присутніх та відсутніх її членів, питання, що взято до розгляду, та рішення, ухвалені за результатами обговорення відповідного питання, із зазначенням результатів голосування.

У разі загрози життю, здоров'ю та безпеці членів Комісія має оперативно ухвалити рішення про тимчасове зупинення засідання Комісії. Якщо засідання продовжується в інший день, то про це зазначають у протоколі.

Рішення ухвалюють шляхом відкритого голосування простою більшістю голосів від присутніх на засіданні членів.

Комісія має право ухвалювати рішення шляхом електронного голосування.

У разі рівного розподілу голосів голос голови Комісії є вирішальним.

За результатами розгляду експертних висновків комплексної та антидискримінаційної експертизи Комісія ухвалює остаточне рішення, а саме:

надати гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі»;
рекомендувати МОН надати гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»;

направити об'єкт грифування на розгляд іншим Комісіям у випадках, зазначених у пунктах 3, 4 розділу V Порядку, на перевірку щодо виявлення порушення авторських прав та/або академічної доброчесності;

направити експертний висновок з проведення антидискримінаційної експертизи об'єкта грифування на розгляд відповідній(им) Комісії(ям);

направити об'єкт грифування на доопрацювання;

відхилити об'єкт грифування;

залишити попередньо ухвалені рішення без змін;

скасувати гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі»;

рекомендувати МОН скасувати гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»;

інші рішення, що визначені Порядком.

Комісія інформує заявника й УІРО про ухвалені рішення за допомогою засобів електронного зв'язку відповідно до встановленого законодавством порядку.

З метою уникнення необ'єктивного розгляду питання чи упередженого ухвалення рішення, член Комісії, який не підтримує пропозиції, викладає в письмовій формі свою окрему думку, що додається до протоколу засідання.

За відсутності відповідального секретаря Комісії з об'єктивних причин протоколи та витяги з протоколів засідань щодо ухвалення рішення Комісії підписує тимчасово призначений виконуючим обов'язки відповідального секретаря інший працівник УІРО.

Заявник (або його представник) бере участь у засіданні Комісії під час обговорення поданого ним об'єкта грифування за умови висловленого в листі-клопотанні прохання.

УІРО в строк до **двох календарних днів** до проведення засідання Комісії інформує заявника про дату й час його проведення.

Голова Комісії:

Організовує роботу Комісії і відповідає за виконання покладених на Комісію завдань та функцій.

Визначає двох експертів для здійснення комплексної експертизи та повідомляє про це відповідального секретаря письмово шляхом надсилання листа за допомогою засобів електронного зв'язку.

Визначає дату, час і форму проведення засідання Комісії.

Визначає порядок денний та головує на засіданнях Комісії.

Забезпечує присутнім на засіданні членам Комісії можливість узяти участь в обговоренні питань порядку денного та висловити думку.

Контролює питання щодо уникнення потенційного та/або реального конфліктів інтересів членів Комісії.

Розглядає, формує та підписує документацію, необхідну для виконання покладених на Комісію завдань згідно із чинним законодавством та Порядком у чітко визначені строки.

За рішенням Комісії інформує УІРО про необхідність проведення додаткової антидискримінаційної експертизи в разі виявлення під час експертизи ознак дискримінації, зокрема термінології, що не відповідає Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, ратифікованої Законом України від 16 грудня 2009 року № 1767-VI «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї». УІРО повідомляє про проведення додаткової антидискримінаційної експертизи заявника шляхом надсилання листа за допомогою засобів електронного зв'язку.

За відсутності голови Комісії з об'єктивних причин протоколи та витяги з протоколів засідань щодо ухвалення рішення Комісії підписує заступник.

Відповідальний секретар Комісії:

Відповідального секретаря (далі – Секретар), на якого покладаються обов'язки щодо ведення документації та організації діяльності Комісії, призначають із числа працівників УІРО.

Секретар інформує голову Комісії про надходження об'єкта грифування для здійснення експертизи письмово шляхом надсилання листа за допомогою засобів електронного зв'язку та передає супровідну документацію до об'єкта грифування.

Електронним листом повідомляє експертів, визначених головою Комісії, про здійснення експертизи об'єкта грифування. У листі визначає

терміни проведення експертизи та вказує про запобігання реальному та/або потенційному конфлікту інтересів.

Забезпечує надання в електронній формі всім членам Комісії матеріалів, необхідних для вирішення питань порядку денного.

Організовує проведення засідання Комісії, узгоджуючи попередньо дату й час його проведення з головою та її членами.

Долучає до засідання Комісії експертів, які здійснювали експертизу об'єкта грифування.

Оформляє протоколи засідання Комісії та *витяги* з них. Рішення Комісії оформлюється протоколом, який підписують голова Комісії та відповідальний секретар Комісії. У протоколі засідання на підставі розгляду експертних висновків Комісія фіксує ухвалення рішення відповідно до пункту 1 розділу V та пункту 3 розділу VI Порядку.

Передає протягом **п'яти робочих днів** з дня ухвалення рішення Комісії протокол її засідання або витяг з нього разом із матеріалами розгляду до УІРО.

Інформує заявника про рішення Комісії щодо надання об'єкту грифування грифа «Схвалено для використання в освітньому процесі» письмово шляхом надсилання *листа УІРО* за допомогою засобів електронного зв'язку протягом **п'яти робочих днів**.

Інформує заявника про рішення Комісії щодо необхідності доопрацювання об'єкта грифування (у випадку розгляду кількома Комісіями – однією з них) письмово шляхом надсилання листа УІРО за допомогою засобів електронного зв'язку **протягом п'яти робочих днів**, лист має містити витяг з протоколу та копії експертних висновків і зауважень, які додаються.

За погодженням голови Комісії направляє доопрацьований об'єкт грифування разом з обґрунтованою відповіддю на зауваження, зазначені в експертних висновках, на повторну експертизу до визначеного експерта.

Інформує директора УІРО в разі ухвалення Комісією рішення про відхилення об'єкта грифування **протягом п'яти робочих днів з дня ухвалення рішення** (формує витяг з протоколу засідання Комісії разом з копіями експертних висновків та зауважень).

Надає відомості відповідальній особі УІРО про об'єкт грифування, його назву, вид, автора (авторів), найменування видавця (виробника, постачальника), вид грифа та підставу його надання, строк дії грифа, призначення для внесення інформації до Каталогу надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам.

Члени Комісії:

Беруть участь у засіданнях Комісії.

Дотримуються вимог Порядку та забезпечують виконання рішень Комісії.

Не допускають розголошення конфіденційної інформації, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх повноважень.

Повідомляють голову Комісії про наявність реального та/або потенційного конфлікту інтересів за результатами ознайомлення з порядком денним засідання.

Проводять експертизу з урахуванням принципів професійності, об'єктивності, неупередженості, конфіденційності та компетентності.

Подають для розгляду на засіданні Комісії у вигляді розгорнутого та обґрунтованого експертного висновку – оцінку якості об'єкта грифування, відповідності його змісту законодавству, науково-методичним і психолого-педагогічним та іншим вимогам протягом двох місяців після отримання відповідних матеріалів.

Обґрунтовують ступінь відповідності об'єкта грифування критеріям експертизи.

Обґрунтовують викладені в експертному висновку зауваження, які мають бути враховані під час доопрацювання об'єктів грифування.

Надають рекомендації щодо покращення якості об'єкта грифування.

У разі доопрацювання об'єкта грифування подають для розгляду на засіданні Комісії довідку про доопрацювання об'єкта грифування, у якій обґрунтовують повноту доопрацювання об'єкта грифування за поданими експертними висновками, урахування авторської позиції тощо.

Зазначають в експертному висновку та довідці про доопрацювання об'єкта грифування рішення щодо об'єкта грифування, керуючись пунктом 1 розділу V та пунктом 3 розділу VI Порядку.

Звертаємо увагу, що гриф надається об'єктам грифування, що відповідають:

законодавству, зокрема Базовому компоненту дошкільної освіти, державним стандартам загальної середньої освіти, типовим освітнім програмам, модельним навчальним програмам, типовій освітній програмі закладу позашкільної освіти, стандартам спеціалізованої освіти, державним освітнім стандартами з конкретних професій (далі – стандарти освіти), засадам державної політики у сфері освіти та принципам освітньої діяльності, визначеним частиною першою статті 6 Закону України «Про освіту»;

принципам системності, науковості, доступності, а також віковим та психофізіологічним особливостям розвитку (сприймання, пам'ять, увага, мислення, мотивація) навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти та професійно-практичної спрямованості.

IV. Критерії для здійснення експертизи

Критерії для здійснення експертизи навчальної літератури (далі – критерії) базуються на принципах, визначених у пункті 3 розділу IX статті 75 Закону України «Про освіту»: програми, підручники і навчальні

посібники мають відповідати принципам системності, науковості, доступності, а також віковим та психофізіологічним особливостям здобувачів освіти.

В освітньому процесі не може використовуватися навчальна література, що містить академічний плагіат, фабрикацію та/або фальсифікацію, твердження, які суперечать визначеним Законом України «Про освіту» засадам державної політики у сфері освіти та принципам освітньої діяльності, а також навчальна література, що містить ознаки дискримінації, крім випадків, якщо відповідні матеріали використовуються для ілюстрування чи пояснення явищ дискримінації.

Під «критерієм» розуміємо ознаку, за якою здійснюють оцінювання та ухвалюють рішення щодо відповідності / невідповідності встановленим вимогам. Критерії містять набір індикаторів, повнота реалізації яких свідчить про міру їх реалізації.

Для здійснення експертизи програм виокремлюємо тільки «критично важливі» критерії. Водночас для підручників / посібників застосовують «критично важливі» та «загальні» критерії, зокрема «критично важливими» критеріями визначаємо такі: академічна доброчесність в інтелектуальних творах, відповідність державним стандартам освіти, науковість, мова текстів, вміст е-видання.

4.1. Критерії для здійснення експертизи навчальних програм

Навчальні програми (освітні та парціальні) у сфері дошкільної освіти повинні відповідати принципам освітньої діяльності, визначеним Законом України «Про дошкільну освіту» та Базовим компонентом дошкільної освіти (Державним стандартом дошкільної освіти) і забезпечувати досягнення вихованцями результатів навчання і компетентностей.

Для здійснення експертизи навчальних програм у сфері повної загальної середньої освіти застосовуються відповідні вимоги до модельних і навчальних програм, визначені в додатку 6 до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України № 1120 від 09.08.2024 року).

Позашкільна освіта в закладах позашкільної освіти здійснюється за напрямами, визначеними Законом України «Про позашкільну освіту» і забезпечує здобуття компетентностей за програмами позашкільної освіти, які мають відповідати вимогам до змісту й оформлення та містити вступний, методичний та довідниковий компоненти, реалізовані відповідними розділами програми.

4.2. Критерії для здійснення експертизи навчальної літератури

Критерії для здійснення експертизи навчальної літератури представлено двома блоками.

Критерії блоку I (критерії 1–9) застосовують для здійснення комплексної експертизи, яка охоплює і експертизу електронних видань (е-видань), зокрема е-додатка, що є невід'ємною складовою підручника.

Критерії блоку II є обов'язковими для проведення антидискримінаційної експертизи об'єктів грифування, які потенційно можуть брати участь у конкурсному відборі підручників та посібників і будуть видані за кошти державного та/або місцевого бюджетів, а також у разі призначення додаткової експертизи (див. *Процедура здійснення експертизи навчальної літератури*).

Блок I. Комплексна експертиза

Комплексну експертизу проводять з метою оцінки якості об'єкта грифування, відповідності його змісту законодавства, науково-методичним і психолого-педагогічним вимогам.

1. Академічна доброчесність в інтелектуальних творах

Підручник / посібник для закладів освіти є твором – результатом оригінального інтелектуального твору автора (авторів) у сфері освіти.

Ураховано принципи академічної доброчесності в інтелектуальних творах.

Індикатори:

відсутність плагіату (оприлюднених (опублікованих) раніше творів інших авторів без посилання на відповідний твір);

відсутність сфабрикованої чи сфальсифікованої інформації (вигадування суб'єктом академічної діяльності даних чи фактів про результати власної академічної діяльності та свідомої зміни чи модифікації наявних даних, що призводить до створення завідомо неправдивої інформації щодо результатів академічної діяльності);

оформлення належним чином посилань на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.

2. Відповідність державним стандартам освіти

Навчальна література спрямована на досягнення здобувачами освіти результатів навчання, визначених державними стандартами освіти.

Державні стандарти освіти визначають вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти на відповідних рівнях освіти.

Індикатори:

- розкриває компетентнісний потенціал освітньої галузі;
- відповідає ціннісним орієнтирам, визначеним у державних стандартах освіти;
- відповідає визначеним у державних стандартах освіти базовим знанням з відповідної освітньої галузі / освітніх галузей (для міжгалузевих інтегрованих курсів);
- забезпечує досягнення здобувачами освіти обов'язкових результатів навчання відповідно до державних стандартів освіти;
- забезпечує формування наскрізних умінь, визначених державними стандартами освіти;
- відповідає модельній та/або навчальній програмі.

3. Системність, науковість, доступність навчальної інформації

Навчальний матеріал систематизовано й структуровано, забезпечено цілісність викладу сучасної навчальної інформації, доступної для сприйняття здобувачами освіти певної вікової категорії.

Індикатори:

- зміст чітко структуровано (наявні рекомендації щодо використання підручника / посібника здобувачами освіти – вступ; основний і додатковий текст; висновки; покажчики, примітки, словник, додатки, інтерактивні елементи тощо);
- навчальну інформацію подано об'єктивно, відповідно до сучасних наукових теорій, концепцій тощо;
- навчальну інформацію подано з урахуванням різноманітних поглядів на питання, що розкриваються;
- тексти та візуальний матеріал підібрано з урахуванням принципу недискримінаційності;
- навчальний матеріал розкриває причиново-наслідкові зв'язки явищ, процесів, подій, містить науково перевірені знання, які відповідають сучасному рівню розвитку науки;
- зміст подано послідовно, від простого до складнішого, з урахуванням логічних зв'язків між поняттями й фактами, забезпечує розуміння навчального предмета як єдиної системи, а не окремих, незв'язаних фактів;
- зміст подано доступно й зрозуміло відповідно до вікової категорії здобувачів освіти;
- зміст підібрано з урахуванням інформації профорієнтаційного спрямування (моделювання різних ситуацій, запитань, завдань тощо);
- зміст подано з урахуванням емоційного і соціального розвитку здобувачів освіти на відповідних етапах навчання;

зміст доповнено додатковими джерелами інформації (документи, зображення, діаграми, покликання тощо), які сприяють розвитку вміння працювати з інформацією і навчатися самостійно;

навчальний матеріал спрямовано на формування української національної та громадянської ідентичності.

4. Мова текстів

Мова підручника / посібника є науково виваженою, відповідає сучасним мовним нормам та чинному українському правопису.

4.1. Відповідає сучасним мовним нормам.

Індикатори:

нормативність – дотримання мовних норм;

точність – правильне слововживання, представлення найбільш точного мовного варіанта, відсутність двозначності, неточностей у формулюванні правил, визначень та завдань;

логічність – несуперечливе поєднання слів, позначення переходів від однієї думки до іншої, достатність аргументації;

лаконічність – ясне, чітке і стисле викладення змісту навчального тексту, що сприяє легкому сприйняттю інформації;

чистота – уникнення варваризмів, жаргонізмів, просторічних слів, калькованих з інших мов, відсутність ненормативної лексики, раціональне використання іншомовної лексики з наданням переваги українським відповідникам тощо;

виразність – сучасні й оригінальні тексти, що викликають зацікавленість і підтримують увагу;

доступність – тексти зрозумілі, доступні для відповідної вікової категорії здобувачів освіти.

4.2. Ураховує принципи недискримінації в текстах.

Індикатори:

ураховано різноманітність здобувачів освіти за статтю, етнічною належністю, соціальним статусом тощо;

відсутні дискримінаційні або стигматизуючі елементи щодо певних груп населення;

відсутні ознаки дискримінації, у тому числі термінологія, що не відповідає Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

5. Система завдань

Система завдань забезпечує практичну реалізацію змісту основного навчального матеріалу, доповнює і конкретизує його, сприяє досягненню результатів навчання відповідно до модельної навчальної програми та/або навчальної програми.

Індикатори:

представлено завдання на розвиток уміння добирати, аналізувати й узагальнювати навчальну інформацію, подану в різний спосіб;

наявні відкриті дидактичні завдання, які реалізують інтерактивне навчання;

наявні завдання на розвиток критичного мислення;

наявні завдання для самостійного / групового виконання;

наявні диференційовані за рівнями складності, творчості та самостійності завдання;

наявні компетентнісні завдання;

наявні завдання для реалізації проєктної діяльності;

наявні проблемні ситуації / завдання, спрямовані на спостереження, дослідження тощо;

представлено завдання для перевірки, самоперевірки, взаємоперевірки щодо досягнення результатів навчання.

6. Візуальні засоби

Візуальні засоби навчання забезпечують образне сприйняття матеріалу, його наочну конкретизацію в доступній формі, доповнюють основне значення тексту, демонструють досліджувані явища в динаміці, відображають реальну дійсність тощо.

Індикатори:

забезпечено взаємозв'язок між візуальними засобами й текстом;

засоби візуальної комунікації інформативні, передають основну ідею (наявні схеми, карти, фотографії, портрети, документи, картинки, малюнки з дотриманням авторського права, таблиць, діаграм тощо, які сприяють кращому розумінню навчальної інформації, формуванню певних умінь);

наявний релевантний пояснювальний текст до відповідних візуальних засобів;

візуальні засоби чіткі, однакової контрастності та зберігають усі кольори;

однотипні ілюстрації в підручнику / посібнику виконані в одній техніці;

ілюстрації реалістичні;

ілюстрації мають чітку композицію, яка акцентує на важливому;

у зображеннях ураховано різноманітність здобувачів освіти за статтю, етнічною належністю, соціальним статусом тощо;

візуальний образ підручника / посібника відображає концепцію з урахуванням читацького призначення (графічні елементи виконані в одному стилі, розміщені в логічній послідовності);

у зображеннях відсутні дискримінаційні або стигматизуючі елементи щодо певних груп населення.

7. Емоційна безпека та травмочутливість

Зміст підручника забезпечує формування стійкості до життєвих викликів, а також емоційний та психологічний розвиток здобувачів освіти.

Індикатори:

теми, що можуть травмувати здобувачів освіти (насильство, війна, смерть, дискримінація тощо), подані з акцентом на підтримку й вихід зі складних ситуацій;

наявні завдання, які трансформують відчуття переживань і станів на підтримку та формування нових умінь;

наявні тексти й завдання, які сприяють формуванню емоційної підтримки.

8. Наявність додаткових матеріалів і ресурсів

Наявність додаткових матеріалів і ресурсів підсилює діяльнісну складову та досягнення обов'язкових результатів.

Індикатори:

інтерактивні вправи, мультимедійні матеріали тощо, доступні через QR-коди або покликання, які розміщені в е-виданнях;

додаткові ресурси відповідають критеріям 1–7;

відсутні покликання на контент, що містить ознаки реклами;

аудіосупровід до змісту підручника (для підручників з іноземних мов та української мови для класів з навчанням мовами корінних народів або національних меншин).

9. Електронні навчальні видання (е-видання)

Цей підрозділ стосується експертної оцінки інтерактивних електронних додатків до підручників (е-додатків), а також електронних підручників і посібників. Для експертного оцінювання е-видання застосовують усі критерії 1–8 з урахуванням відмінностей між е-додатком та самостійним е-виданням (електронним підручником чи посібником) у повноті охоплення відповідних аспектів оцінювання. Крім того, застосовують додаткові критерії щодо вмісту, користувацького інтерфейсу та дизайну, а також умов функціонування е-видання, викладені нижче.

9.1. Вміст е-видання розширює функціональні та змістові можливості паперового підручника.

Індикатори:

е-видання містить

мультимедійний контент;

інтерактивний контент;

інтерактивні завдання різних типів та рівнів складності для автоматизованого оцінювання очікуваних результатів навчання та автоматизованого надання зворотного зв'язку щодо подальшого навчання; завдання для автоматизованого самооцінювання та/ або взаємооцінювання;

(лише для е-додатка) частини вмісту друкованої версії підручника, які посилюють виконання смислових функцій за допомогою цифрових технологій.

9.2. Користувацький інтерфейс та дизайн навчання сприяють досягненню навчальних цілей.

Індикатори:

е-видання містить інтерактивну систему навігації, яка забезпечує як послідовний, так і безпосередній доступ до всіх його частин за допомогою гіпертексту, а також повнотекстового пошуку або пошуку за ключовими словами, із чіткою індикацією поточного місця перебування користувача;

інтерфейс забезпечує тим більшу просторову і функціональну близькість елементів, чим більше вони пов'язані за змістом;

елементи інтерфейсу з подібною змістовою функціональністю є подібними за виглядом та способом використання;

(лише для е-додатка) забезпечує доступ до додаткових матеріалів із зовнішніх джерел, за умови постійного контролю їх коректності авторами е-додатка, за допомогою гіпертексту або технології iFrame;

інтерфейс надає можливість переглядати результати автоматизованої перевірки виконання завдань;

елементи інтерфейсу та вміст автоматично адаптуються до розміру та роздільної здатності екрана пристрою;

е-видання містить інструкції для забезпечення вміння користувача використовувати всі його функціональні можливості.

9.3. Технічні та функціональні особливості е-видання забезпечують його використання за різних умов доступу.

Індикатори:

е-видання коректно функціонує на ПК з актуальними версіями операційних систем Windows, Linux та MacOS, а також на мобільних пристроях з актуальними версіями операційних систем iOS та Android;

е-видання коректно функціонує без потреби в інсталюванні будь-якого додаткового платного програмного забезпечення;

забезпечена можливість повного або часткового завантаження контенту на пристрій користувача для роботи без подальшого онлайн-доступу;

забезпечена можливість реєстрації користувачів за різними ролями для подальшого розмежування доступу до вмісту та функціональних можливостей згідно із цими ролями;

облікові дані користувачів е-видання зберігаються в сховищі, що має сертифікат КСЗІ.

Блок II. Антидискримінаційна експертиза

Виявлення ознак дискримінації та стереотипів у текстовому та ілюстративному компонентах.

1.1. Представленість різноманітності.

Індикатори:

паритетна представленість персонажів / дійових осіб – чоловіків / жінок;

представленість у візуальному й текстовому контенті людей з різним місцем проживання, людей різних віросповідань, кольору шкіри, раси, етнічного походження, віку, майнового стану, стану здоров'я та інвалідності тощо;

відсутність інформації, що спотворює зміст прав людини чи дає хибне уявлення про них;

наявність завдань, вправ, коментарів, ілюстрацій, спрямованих на формування: (1) полікультурної спрямованості (толерантного ставлення до представників/-ць різних народів, національних та етнічних груп, культур, традицій і вірувань, здатності до міжнаціонального і міжконфесійного діалогу); (2) уміння виявляти й поважати різні точки зору; (3) розуміння потреб та можливостей інших людей.

1.2. Відсутність сегрегації і поляризації за різними ознаками.

Індикатори:

відсутність елементів, які прямо чи опосередковано ділять учасників/-ць / персонажів / дійових осіб на окремі групи за різними ознаками;

відсутність протиставлення різних груп людей за різними ознаками;

представленість людей з інвалідністю та людей різного віку нестереотипно, тобто такими, які ведуть активний спосіб життя, є соціально залученими;

інклюзивність змісту, уникнення прихованих чи явних указівок на те, що певні групи є менш або більш цінними для суспільства.

1.3. Відсутність стереотипів за визначеною ознакою.

Індикатор:

нестереотипне представлення людей різних статей, віку, етнічності, релігії, стану здоров'я, місця проживання, майнового й сімейного стану та інвалідності тощо в різноманітних соціальних і культурних ролях.

1.4. Використання недискримінаційної мови.**Індикатори:**

використання паралельно форм жіночого і чоловічого роду або гендерно нейтральних форм;

використання збірних іменників та описових конструкцій на позначення множини осіб;

використання фемінітивів, зафіксованих у словнику, та фемінітивів-новотворів, які відповідають нормам української літературної мови, обов'язкове використання фемінітивів, коли в тексті йдеться про конкретну жінку;

використання недискримінаційної мови щодо людей за різними ознаками – кольором шкіри, расою, етнічним і соціальним походженням, політичними, релігійними та іншими переконаннями, статтю, майновим станом, місцем проживання, а також за віком, зовнішністю, станом здоров'я, інвалідністю, мовними або іншими ознаками;

відсутність у тексті формулювань з негативними конотаціями для характеристики осіб із захищеними ознаками – як безпосередньо вербалізованих, так і таких, що впливають із контексту або підтексту.

V. Обґрунтування висновку

Рішення щодо якості навчальної літератури ухвалює експерт відповідно до реалізованості індикаторів критеріїв.

На основі вищезазначених критеріїв для здійснення експертизи навчальної літератури виокремлюємо «критично важливі» та «загальні». Зокрема, до «критично важливих» критеріїв / індикаторів належать такі:

1. Підручник / посібник для закладів освіти є твором – результатом оригінального інтелектуального твору автора / авторки (авторського колективу) у сфері освіти (ураховуються всі індикатори відповідного критерію).

2. Навчальна література спрямована на досягнення здобувачами освіти результатів навчання, визначених державними стандартами освіти (ураховуються всі індикатори відповідного критерію).

3. Науковість (навчальну інформацію подано об'єктивно, відповідно до сучасних наукових теорій, концепцій тощо; навчальний матеріал розкриває причинно-наслідкові зв'язки явищ, процесів, подій, містить науково перевірені знання, які відповідають сучасному рівню розвитку науки; вміст подається послідовно, від простого до складнішого, з

урахуванням логічних зв'язків між поняттями й фактами, забезпечує розуміння навчального предмета як єдиної системи, а не окремих, незв'язаних фактів; зміст подано доступно й зрозуміло, з урахуванням рівня розвитку здобувачів освіти відповідного віку).

4. Мова текстів є науково виваженою, відповідає сучасним мовним нормам та чинному українському правопису (індикатори: нормативність, точність, логічність).

5. Вміст е-видання розширює функціональні та змістові можливості паперового підручника; користувацький інтерфейс та дизайн навчання сприяють досягненню навчальних цілей; технічні та функціональні особливості е-видання забезпечують його використання за різних умов доступу.

У формі експертного висновку експерт у разі оцінки «потребує доопрацювання» або «потребує суттєвого доопрацювання» за відповідним індикатором має **обов'язково** заповнити колонку «зауваження і коментарі», у якій зафіксувати номери відповідних параграфів, тем, завдань, сторінок тощо, на підставі яких було зроблено висновок. Також у відповідній колонці форми експертного висновку експерт має викласти рекомендації щодо покращення якості навчальної літератури; рекомендації мають бути основою для доопрацювання об'єкта грифування та лягти в основу повторної експертизи за підсумками здійсненого доопрацювання.

**Форма експертного висновку
(комплексна експертиза)**

_____
(назва, клас, авторський колектив, видавництво)

На експертизу подано:			
Підручник			
Е-додаток до підручника			
Аудіосупровід до підручника			
Критерії експертизи	Реалізованість критеріїв		
	☐ реалізовано ☐ потребує доопрацювання ☐ потребує суттєвого доопрацювання	зауваження / коментарі (із зазначенням номерів параграфів / тем / завдань, сторінок тощо	рекомендації щодо покращення якості навчальної літератури
1. Академічна доброчесність в інтелектуальних творах			
1. Ураховано принципи академічної доброчесності в інтелектуальних творах			
1.1. відсутність плагіату (оприлюднених (опублікованих) раніше творів інших авторів без посилання на відповідний твір)			
1.2. відсутність сфальшованої чи сфальсифікованої інформації (вигадування суб'єктом академічної діяльності даних чи фактів про результати власної академічної діяльності та свідомої зміни чи модифікації наявних даних, що призводить до створення завідомо неправдивої інформації щодо результатів академічної діяльності)			
1.3. оформлення належним чином посилань на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей			
*Примітки (доповнення експерта, висвітлення окремої думки):			
2. Відповідність державним стандартам освіти			
2. Державні стандарти освіти визначають вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти на відповідних рівнях освіти.			
2.1. розкриває компетентнісний потенціал освітньої галузі			
2.2. відповідає ціннісним орієнтирам, визначеним у державних стандартах освіти			

2.3. відповідає визначеним у державних стандартах освіти базовим знанням з відповідної освітньої галузі / освітніх галузей (для міжгалузевих інтегрованих курсів)			
2.4. забезпечує досягнення здобувачами освіти обов'язкових результатів навчання відповідно до державних стандартів освіти			
2.5. забезпечує формування наскрізних умінь, визначених державними стандартами освіти			
2.6. відповідає модельній та/або навчальній програмі			
*Примітки (доповнення експерта, висвітлення окремої думки):			
3. Системність, науковість, доступність навчальної інформації			
3. Навчальний матеріал систематизовано й структуровано, забезпечено цілісність викладу сучасної навчальної інформації, доступної для сприйняття здобувачами освіти певної вікової категорії			
3.1. зміст чітко структуровано (наявні рекомендації щодо використання підручника / посібника здобувачами освіти – вступ; основний і додатковий текст; висновки; покажчики, примітки, словник, додатки, інтерактивні елементи тощо)			
3.2. навчальну інформацію подано об'єктивно, відповідно до сучасних наукових теорій, концепцій тощо			
3.3. навчальну інформацію подано з урахуванням різноманітних поглядів на питання, що розкриваються			
3.4. тексти та візуальний матеріал підібрано з урахуванням принципу недискримінаційності			
3.5. навчальний матеріал розкриває причиново-наслідкові зв'язки явищ, процесів, подій, містить науково перевірені знання, які відповідають сучасному рівню розвитку науки			
3.6. зміст подано послідовно, від простого до складнішого, з урахуванням логічних зв'язків між поняттями й фактами, забезпечує розуміння навчального предмета як єдиної системи, а не окремих, незв'язаних фактів			
3.7. зміст подано доступно й зрозуміло відповідно до вікової категорії здобувачів освіти			
3.8. зміст підібрано з урахуванням інформації профорієнтаційного спрямування (моделювання різних ситуацій, запитань, завдань тощо)			
3.9. зміст подано з урахуванням емоційного і соціального розвитку			

здобувачів освіти на відповідних етапах навчання			
3.10. зміст доповнено додатковими джерелами інформації (документи, зображення, діаграми, покликання тощо), які сприяють розвитку вміння працювати з інформацією і навчатися самостійно			
3.11. навчальний матеріал спрямовано на формування української національної та громадянської ідентичності			
*Примітки (доповнення експерта, висвітлення окремої думки):			
4. Мова текстів			
4.1. Відповідає сучасним мовним нормам			
4.1.1. нормативність			
4.1.2. точність			
4.1.3. логічність			
4.1.3. лаконічність			
4.1.4. чистота			
4.1.5. виразність			
4.2. Ураховує принципи недискримінації в текстах			
4.2.1. ураховано різноманітність здобувачів освіти за статтю, етнічною приналежністю, соціальним статусом тощо			
4.2.2. відсутні дискримінаційні або стигматизуючі елементи щодо певних груп населення			
4.2.3. відсутні ознаки дискримінації, у тому числі термінологія, що не відповідає Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю			
*Примітки (доповнення експерта, висвітлення окремої думки):			
5. Система завдань			
5. Система завдань забезпечує практичну реалізацію змісту основного навчального матеріалу, доповнює і конкретизує його, сприяє досягненню певних результатів навчання відповідно до модельної навчальної програми та/або навчальної програми			
5.1. представлено завдання на розвиток уміння добирати, аналізувати й узагальнювати навчальну інформацію, подану в різний спосіб			
5.2. наявні відкриті дидактичні завдання, які реалізують інтерактивне навчання			
5.3. наявні завдання на розвиток критичного мислення			
5.4. наявні завдання для самостійного / групового виконання			

5.5. наявні диференційовані за рівнями складності, творчості та самостійності завдання			
5.6. наявні компетентнісні завдання			
5.7. наявні завдання для реалізації проєктної діяльності			
5.8. наявні проблемні ситуації / завдання, спрямовані на спостереження, дослідження тощо			
5.9. представлено завдання для перевірки, самоперевірки, взаємоперевірки щодо досягнення результатів навчання			
*Примітки (доповнення експерта, висвітлення окремої думки):			
6. Візуальні засоби			
6. Візуальні засоби навчання забезпечують образне сприйняття матеріалу, його наочну конкретизацію в доступній формі, доповнюють основне значення тексту, демонструють досліджувані явища в динаміці, відображають реальну дійсність тощо			
6.1. забезпечено взаємозв'язок між візуальними засобами й текстом			
6.2. засоби візуальної комунікації інформативні, передають основну ідею (наявні схеми, карти, фотографії, портрети, документи, картинки, малюнки з дотриманням авторського права, таблиць, діаграм тощо, які сприяють кращому розумінню навчальної інформації, формуванню певних умінь)			
6.3. наявний релевантний пояснювальний текст до відповідних візуальних засобів			
6.4. візуальні засоби чіткі, однакової контрастності та зберігають усі кольори			
6.5. однотипні ілюстрації в підручнику / посібнику виконані в одній техніці			
6.6. ілюстрації реалістичні			
6.7. ілюстрації мають чітку композицію, яка акцентує на важливому			
6.8. у зображеннях ураховано різноманітність здобувачів освіти за статтю, етнічною приналежністю, соціальним статусом тощо			
6.9. візуальний образ підручника/посібника відображає концепцію з урахуванням читацького призначення (графічні елементи виконані в одному стилі, розміщені в логічній послідовності)			
6.10. у зображеннях відсутні дискримінаційні або стигматизуючі елементи щодо певних груп населення			

*Примітки (доповнення експерта, висвітлення окремої думки):

7. Емоційна безпека та травмоцутливість

7. Зміст підручника забезпечує формування стійкості до життєвих викликів, а також емоційний та психологічний розвиток здобувачами освіти

7.1. теми, що можуть травмувати здобувачів освіти (насильство, війна, смерть, дискримінація тощо), подані з акцентом на підтримку й вихід зі складних ситуацій			
7.2. наявні завдання, які трансформують відчуття переживань і станів на підтримку та формування нових умінь			
7.3. наявні тексти й завдання, які сприяють формуванню емоційної підтримки			

8. Наявність додаткових матеріалів і ресурсів

8. Наявність додаткових матеріалів та ресурсів підсилює діяльнису складову та досягнення обов'язкових результатів

8.1. інтерактивні вправи, мультимедійні матеріали тощо, доступні через QR-коди або покликання, які розміщені в е-виданнях			
8.2. додаткові ресурси відповідають критеріям 1–7			
8.3. відсутні покликання на контент, що містить ознаки реклами			
8.4. аудіосупровід до змісту підручника (для підручників з іноземних мов та української мови для класів з навчанням мовами корінних народів або національних меншин)			

9. Електронні навчальні видання (е-видання)

9.1. Вміст е-видання розширює функціональні та змістові можливості паперового підручника

е-видання містить:

9.1.1. мультимедійний контент			
9.1.2. інтерактивний контент			
9.1.3. інтерактивні завдання різних типів і рівнів складності для автоматизованого оцінювання очікуваних результатів навчання та автоматизованого надання зворотного зв'язку щодо подальшого навчання			
9.1.4. завдання для автоматизованого самооцінювання та/ або взаємооцінювання			
9.1.5. (лише для е-додатка) частини вмісту друкованої версії підручника, які посилюють виконання смислових функцій за допомогою цифрових технологій			

9.2. Користувацький інтерфейс та дизайн навчання сприяють досягненню навчальних цілей			
9.2.1. е-видання містить інтерактивну систему навігації, яка забезпечує як послідовний, так і безпосередній доступ до всіх його частин за допомогою гіпертексту, а також повнотекстового пошуку або пошуку за ключовими словами, із чіткою індикацією поточного місця перебування користувача			
9.2.2. інтерфейс забезпечує тим більшу просторову й функціональну близькість елементів, чим більше вони пов'язані за змістом			
9.2.3. елементи інтерфейсу з подібною змістовою функціональністю є подібними за виглядом та способом використання			
9.2.4. інтерфейс надає можливість переглядати результати автоматизованої перевірки виконання завдань			
9.2.5. елементи інтерфейсу та вміст автоматично адаптуються до розміру та роздільної здатності екрана пристрою			
9.2.6. е-видання містить інструкції для забезпечення вміння користувача використовувати всі його функціональні можливості			
9.2.7. (лише для е-додатка) забезпечує доступ до додаткових матеріалів із зовнішніх джерел, за умови постійного контролю їх коректності авторами е-додатка, за допомогою гіпертексту або технології iFrame			
9.3. Технічні та функціональні особливості е-видання забезпечують його використання за різних умов доступу			
9.3.1. е-видання коректно функціонує на ПК з актуальними версіями операційних систем Windows, Linux та MacOS, а також на мобільних пристроях з актуальними версіями операційних систем iOS та Android			
9.3.2. е-видання коректно функціонує без потреби в інсталюванні будь-якого додаткового платного програмного забезпечення			
9.3.3. забезпечена можливість повного або часткового завантаження контенту на пристрій користувача для роботи без подальшого онлайн-доступу			
9.3.4. забезпечена можливість реєстрації користувачів за різними ролями для подальшого			

розмежування доступу до вмісту та функціональних можливостей згідно із цими ролями			
9.3.5. облікові дані користувачів е-видання зберігаються в сховищі, що має сертифікат КСЗІ			
Висновок:			
Пропоную:			
<p>надати гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі»; рекомендувати МОН надати гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»; направити об'єкт грифування на розгляд іншим Комісіям у випадках, зазначених у пунктах 3, 4 розділу V Порядку, на перевірку щодо виявлення порушення авторських прав та/або академічної доброчесності; направити експертний висновок з проведення антидискримінаційної експертизи об'єкта грифування на розгляд відповідній(им) Комісії(ям); направити об'єкт грифування на доопрацювання; відхилити об'єкт грифування; залишити попередньо ухвалені рішення без змін; скасувати гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі»; рекомендувати МОН скасувати гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»; інші рішення, що визначені Порядком.</p>			
Дата		Підпис	ПІБ (повністю)

Форма експертного висновку
(антидискримінаційна експертиза)

(назва, клас, авторський колектив, видавництво)

На експертизу подано:			
Підручник			
Е-додаток до підручника			
Аудіосупровід до підручника			
Критерії експертизи	Реалізованість критеріїв		
	☐ реалізовано ☐ потребує доопрацювання ☐ потребує суттєво доопрацювання	зауваження / коментарі (із зазначенням номерів параграфів / тем / завдань, сторінок тощо)	рекомендації щодо покращення якості навчальної літератури
1. Представленість різноманітності			
1.1. паритетна представленість персонажів / дійових осіб – чоловіків / жінок			
1.2. представленість у візуальному й текстовому контенті людей з різним місцем проживання, людей різних віросповідань, кольору шкіри, раси, етнічного походження, віку, майнового стану, стану здоров'я та інвалідності тощо			
1.3. відсутність інформації, що спотворює зміст прав людини чи дає хибне уявлення про них			
1.4. наявність завдань, вправ, коментарів, ілюстрацій, спрямованих на формування: (1) полікультурної спрямованості (толерантного ставлення до представників/-ць різних народів, національних та етнічних груп, культур, традицій і вірувань, здатності до міжнаціонального і міжконфесійного діалогу); (2) уміння виявляти і поважати різні точки зору; (3) розуміння потреб та можливостей інших людей			
2. Відсутність сегрегації і поляризації за різними ознаками			
2.1 відсутність елементів, які прямо чи опосередковано ділять учасників/-ць / персонажів /			

дійових осіб на окремі групи за різними ознаками			
2.2. відсутність протиставлення різних груп людей за різними ознаками			
2.3. представленість людей з інвалідністю та людей різного віку нестереотипно, тобто такими, які ведуть активний спосіб життя, є соціально залученими			
2.4. інклюзивність змісту, уникнення прихованих чи явних указівок на те, що певні групи є менш або більш цінними для суспільства			
3. Відсутність стереотипів за визначеною ознакою			
3.1. нестереотипне представлення людей різних статей, віку, етнічності, релігії, стану здоров'я, місця проживання, майнового й сімейного стану та інвалідності тощо в різноманітних соціальних і культурних ролях			
4. Використання недискримінаційної мови			
4.1. використання паралельно форм жіночого і чоловічого роду або гендерно нейтральних форм			
4.2. використання збірних іменників та описових конструкцій на позначення множини осіб			
4.3. використання фемінітивів, зафіксованих у словнику, та фемінітивів-новотворів, які відповідають нормам української літературної мови, обов'язкове використання фемінітивів, коли в тексті йдеться про конкретну жінку			
4.4. використання недискримінаційної мови щодо людей за різними ознаками – кольором шкіри, расою, етнічним і соціальним походженням, політичними, релігійними та іншими переконаннями, статтю, майновим станом, місцем проживання, а також за віком, зовнішністю, станом здоров'я, інвалідністю, мовними або іншими ознаками			
4.5. відсутність у тексті формулювань з негативними конотаціями для характеристики осіб із захищеними ознаками – як безпосередньо вербалізованих, так і таких, що впливають із контексту або підтексту.			
Висновок:			

Пропоную:

направити об'єкт грифування на розгляд іншим Комісіям відповідно до пунктів 3, 4 розділу V Порядку;
направити експертний висновок з проведення антидискримінаційної експертизи об'єкта грифування на розгляд відповідній(им) Комісії(ям);
направити об'єкт грифування на доопрацювання;
інші рішення, що визначені Порядком

Дата

Підпис

ПІБ
(повністю)

Довідка про доопрацювання об'єкта грифування

(тип об'єкта грифування, назва, клас, авторський колектив, видавництво)

(Оцінка доопрацювання об'єкта грифування за зауваженнями, наданими експертами. Указується повнота доопрацювання об'єкта грифування за поданими експертними висновками, обґрунтованість авторської позиції тощо):

ВИСНОВОК:

ПРОПОНУЮ:

надати гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі»;
рекомендувати МОН надати гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»;
направити об'єкт грифування на розгляд іншим Комісіям відповідно до пунктів 3, 4 розділу V Порядку;
направити експертний висновок з проведення антидискримінаційної експертизи об'єкта грифування на розгляд відповідній(им) Комісії(ям);
направити об'єкт грифування на доопрацювання;
відхилити об'єкт грифування;
інші рішення, що визначені Порядком.

**Додаток 1
до наказу державної установи
«Український інститут
розвитку освіти»
№ 172-аг від 09.12.2024 року**

**Інструктивно-методичні рекомендації
щодо здійснення експертизи об'єктів грифування,
що перекладені мовами корінних народів і національних меншин**

Інструктивно-методичні рекомендації розроблені для видавництв та експертів з метою ознайомлення з процедурою здійснення експертизи об'єктів грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин.

I. Процедура здійснення експертизи навчальної літератури

Відповідно до пункту 13 розділу I Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 05 червня 2023 року № 675, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 липня 2023 року за № 1203/40259 (далі – Порядок), електронні версії (копії, аналоги) об'єктів грифування, а також об'єкти грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин, надруковані збільшеним або рельєфно-крапковим шрифтом (за умови отримання позитивної експертної оцінки про відповідність перекладу їх змістових частин змісту оригінальних об'єктів грифування, адаптації завдань та ілюстративної частини об'єкта грифування до психофізичних особливостей сприймання осіб з порушенням зору), мають грифи оригінальних об'єктів грифування.

Порядок визначає механізм здійснення експертизи, надання навчальній літературі та навчальним програмам (далі – об'єкти грифування) грифів «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі», а також – інші рішення, що регламентовані Порядком.

Навчальна література – електронні та паперові видання, що створені для забезпечення освітнього процесу (електронні підручники та навчальні посібники; підручники та навчальні, навчально-практичні й навчально-методичні посібники).

Здійснення експертизи об'єктів грифування та ухвалення рішень щодо рекомендацій їх використання в освітньому процесі забезпечує експертна комісія та експертна група.

Експерт – фізична особа, яка проводить експертизу на засадах прозорості, доброчесності, фаховості та незалежності.

Експерт несе персональну відповідальність за добросовісність та якість експертних висновків у порядку, установленому законодавством та угодами, укладеними з ним установою, відповідальною за організацію роботи щодо здійснення експертизи, – державною установою «Український інститут розвитку освіти».

II. Критерій та індикатори для здійснення експертизи

Об'єкти грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин, повинні відповідати основним індикаторам визначеного критерію.

Мова перекладених текстів навчальної літератури

Об'єкти грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин, відтворено з урахуванням специфіки відповідних мов корінних народів і національних меншин.

Індикатори:

еквівалентність (перекладацька) – збережено відносну рівність змістової, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі й перекладі;

нормативність – дотримано мовних норм;

точність – представлено точний переклад термінів; відсутність двозначності, неточностей у формулюванні правил, визначень та завдань;

послідовність – використано однакові терміни, слова, вирази тощо, якщо в оригіналі повторюється та сама лексична одиниця;

логічність – здійснено переходи від однієї думки до іншої зі збереженням під час перекладу форми оригіналу;

доступність – ураховано особливості перекладу для відповідної вікової категорії здобувачів освіти;

недискримінаційність – збережено під час перекладу різноманітність здобувачів освіти за статтю, етнічною належністю, соціальним статусом тощо.

Зазначений критерій та його індикатори застосовуються до е-додатка, е-видання та додаткових ресурсів, у разі їх подання з об'єктами грифування, що перекладені мовами корінних народів і національних меншин.

III. Обґрунтування висновку

Експертна оцінка про відповідність перекладу змістових частин об'єктів грифування змісту оригінальних об'єктів грифування зосереджена на дотриманні критерію «Мова перекладених текстів навчальної літератури» згідно з формою, *що додається*.

У формі експертного висновку експерт у разі оцінки «потребує доопрацювання» або «потребує суттєвого доопрацювання» за відповідним індикатором має **обов'язково** заповнити колонку «зауваження / коментарі», у якій зафіксувати номери відповідних параграфів, тем, завдань, сторінок тощо, на підставі яких було зроблено висновок.

Форма експертного висновку

(Експертна оцінка про відповідність перекладу змістових частин об'єкта грифування змісту оригінального об'єкта грифування)

(назва, клас, авторський колектив, видавництво)

На експертизу подано:		
Підручник		
Е-додаток / е-видання / додатковий ресурс		
Критерій, індикатори експертизи	Реалізованість критерію	
	☐ реалізовано ☐ потребує доопрацювання ☐ потребує суттєвого доопрацювання	зауваження / коментарі (із зазначенням номерів параграфів / тем / завдань, сторінок тощо)
Мова перекладених текстів навчальної літератури		
Об'єкт грифування, що перекладений мовою корінного народу / національної меншини, відтворено з урахуванням специфіки відповідної мови корінного народу / національної меншини		
1. Еквівалентність		
2. Нормативність		
3. Точність		
4. Послідовність		
5. Логічність		
6. Доступність		
7. Недискримінаційність		
Е-додаток / е-видання / додатковий ресурс (за умови подання)		
*Примітки (доповнення експерта, висвітлення окремої думки):		
Висновок:		
Пропоную:		
надати позитивну експертну оцінку про відповідність перекладу змістових частин об'єкта грифування змісту оригінального об'єкта грифування; направити на доопрацювання; відхилити; залишити попередньо ухвалене рішення без змін; інші рішення, що визначені Порядком		
Дата	Підпис	ПІБ (повністю)